

ВПЛИВ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ ҐЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ҐЕНДЕРНО-ЧУТЛИВИХ ПОЛІТИК: НА ПРИКЛАДІ КРАЇН СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АЗІЇ

У статті йдеться про глокалізацію ґендерних відносин та її вплив на формування концептуальних державних ґендерно-чутливих політик у країнах Східної та Південної Азії.

Ключові слова: ґендерні відносини, глокалізація, глобалізація, ґендерно-чутлива політика, державна ґендерно-чутлива політика.

Сучасні трансформації ґендерних відносин є комплексним процесом, що має єдину логіку розвитку і зумовлений ґендерним мейнстрімінгом, який передбачає враховування проблематики рівності статей при ухваленні будь-яких політичних рішень, що сприятимуть утвердженню ґендерної рівності в усіх сферах суспільства та збалансованому ґендерному представництву на всіх рівнях владної вертикалі. Трансформаційні процеси у сфері ґендерних відносин пов'язані з формуванням у демократичних країнах Західної Європи та Північної Америки нового ґендерного порядку заснованого на рівності статей, що припадає на кін. 60-х – поч. 70-х рр. XX століття та його глобалізацією, тобто поширенням західних ґендерних норм усім світом.

Актуалізація питань ґендерного вирівнювання відбувається в умовах глобалізації й пов'язана з формування системи міжнародних політико-правових заходів і норм міжнародного законодавства в галузі забезпечення функціонального розвитку ґендерної політики, і подальшим практичним впровадженням ґендерно-чутливого підходу до вирішення проблем рівності. Останній передбачає створення сприятливих політичних і соціальних умов для реалізації прав та можливостей жінок.

Специфіка ґендерно-чутливого підходу (в різних джерелах – ґендерноорієнтована політика, ґендерно-специфічна політика (з англ. *gender specific policies*), ґендерно-чутлива політика (з англ. *gender responsive policies*) полягає у тому, що суб'єктами його реалізації є "політики, державні структури, громадські організації, науковці та науково-дослідницькі інститути, лобістські групи, засоби масової інформації, міжнародні інститути, тощо" [5, с. 27–28]. Відтак, виявлення сутності ґендерно-чутливих політик поряд з оцінкою їхнього впливу на становище жінок у суспільстві та сім'ї, й систему ґендерних відносин в цілому, стає предметом широкого кола досліджень, серед яких роботи Вірджинії Гелд, Елізабет Кіс, Дж. Е. Тікнер, Барбари Еренрайх (Barbara Ehnreicht), Мони Лени Крук (Mona Lena Krook), Ширін Раї (Shirin M. Rai), Маїли Стівенс (Maila Stevens), Натальї Шведової (Наталья Шведова), Светлани Айвазової (Светлана Айвазова), Тамари Мельник.

Зважаючи на те, що спектр досліджень специфіки впровадження та реалізації ґендерно-чутливих політик в умовах глобалізації є достатньо широким, стаття має на меті охарактеризувати вплив глокалізації ґендерних відносин на формування ґендерно-чутливих політик у країнах Східної та Південної Азії.

З огляду на окреслену мету, насамперед, слід наголосити, що ґендерно-чутливі політики, в цілому, спрямовані на аналіз відмінностей та розробку системи комплексних заходів, покликаних забезпечити права та можливості жінок й чоловіків і носять інклюзивний характер, оскільки поширюються на всі сфери життя суспільства. Елізабет Кіс зазначає, що прихильники ґендерноорієнтованих законів та політики вказують на те, що закони та політика сформульовані у ґендернонейтральному тоні можуть систематично ставити жінок у невідгідне становище, оскільки надто часто визначають ґендерну нейтральність виходячи із чоловічої норми [2, с. 579].

Державна ґендерно-чутлива політика, як один із найважливіших елементів комплексної системи заходів спрямованих на забезпечення ґендерної рівності – це "діяльність (або бездіяльність у разі навмисного невпровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження ґендерної демократії та формування ґендерної культури в суспільстві" [4, с. 231].

Для державної ґендерно-чутливої політики характерні:

- 1) вироблення ґендерних стратегій і способів їх досягнення;
- 2) цілеспрямоване розроблення планів, програм втілення ґендерних стратегій;
- 3) імплементація ґендерного конструкту в усі сфери суспільного життя;
- 4) вироблення державних механізмів забезпечення ґендерної рівності в суспільстві, узгодження їх із громадськістю;
- 5) прийняття ґендерно-чутливого законодавства, ґендерна експертиза чинного законодавства;
- 6) сприяння науковим установам у розробленні ґендерних проблем і проведенні ґендерного аналізу соціальних процесів у країні тощо [4, с. 232].

Отже, складниками державної ґендерної політики є політика щодо жінок, забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками шляхом гарантування можливостей для рівноправного розвитку як соціально-демографічної групи; політика щодо чоловіків й формування в них ґендерної свідомості, культури ґендерної поведінки, орієнтації на паритетність відносин з жінками; державно-правове регулювання ґендерних відносин; сприяння розвитку ґендерної демократії та ґендерної культури в суспільстві [4, с. 232].

Таке розуміння сутності державних ґендерно-чутливих політик окреслює загальні глобальні тенденції впровадження ґендерної рівності та ключові напрямки реалізації ґендерних стратегій. Варто, однак, зауважити, що в умовах глобалізації, впровадження ґендерно-чутливого підходу призводить до утворення специфічних державних ґендерних полі-

тик, які націлені на вирішення локальних проблем ґендерної рівності, і хоча формуються у відповідності з міжнародними стандартами, покликані враховувати політичні, економічні, культурні та релігійні особливості конкретного суспільства.

Відтак, формування та реалізація концептуальних державних ґендерно-чутливих політик в умовах глобалізації ґендерних відносин є частиною глокалізації їхньої системи. Йдеться про те, що міжнародні ґендерні стратегії та елементи західного ґендерного порядку, експортовані в процесі глобалізації, трансформуються на національному ґрунті, набуваючи відтінку місцевої культури, що призводить до втрати глобальними моделями їхнього універсального характеру. Тому відбувається глокалізація ґендерних відносин, яка інтерпретується нами як адаптація експортованих в процесі глобалізації західних моделей ґендерних відносин та політик досягнення ґендерної рівності до локальних умов не-західних країн та регіонів. Останні, до того ж, в силу ряду локальних особливостей не приймають деякі глобальні ґендерні норми, ускладнюючи трансформацію системи ґендерних відносин.

В процесі аналізу сутності глокалізації ґендерних відносин на прикладі країн Східної та Південної Азії, було зроблено висновок про її суперечливий вплив на формування державних ґендерно-чутливих політик. З одного боку, оскільки глокалізація ґендерних відносин пов'язана з адаптацією ключових глобальних ґендерних стратегій, вона може бути розглянута в якості інструменту підвищення ефективності ґендерних стратегій та ґендерно-чутливих політик за умов втілення загальних глобальних тенденцій. З другого – глокальні ґендерні політики можуть бути засобом збереження існуючого ґендерного порядку та, як наслідок, призводити до поглиблення деяких форм ґендерної дискримінації.

Наведемо ряд міркувань для обґрунтування сутності обох позицій та зазначимо, що позитивна оцінка глокалізації ґендерних відносин з позицій формування концептуальних ґендерно-чутливих політик зумовлюється, насамперед, тим, що ґендерні стратегії імплементуються на практиці в країнах Східної та Південної Азії відмінним чином. Адже як слушно зауважує Врінда Далмія на Заході були "сформовані власні способи вирішення проблем жінок, шляхом звертання, головним чином, до суперечностей, від яких потерпали жінки західних соціальних формацій. До інших суперечностей, які мали своє коріння, скажімо, в патріархаті, оскільки він історично був сформований певним класом, колоніалізмом або кастою, що визначали картину підпорядкування жінок ... просто не звертались" [1, с. 155].

А тому відштовхуючись від розуміння, що "західна жінка" не може означати те ж саме, що "східна жінка" дослідники та активісти переходять до антиесенціалізму та руйнації монолітного поняття "жінка" [1, с. 155]. Сформована на таких засадах ґендерно-чутлива політика актуалізує дійсно нагальні для жінок у тому чи іншому суспільстві проблеми та пропонує їхнє концептуальне вирішення.

Наприклад, Ева Федер Кітті зауважує, що у той час як у Сполучних Штатах, де право жінок розпоряджатися своїм здоров'ям породжує про-

блему адекватної відповіді на шкідливі звички вагітних жінок (паління, алкоголізм, зловживання наркотиками), Бірма перебуває у пошуку такої політики, що зверне увагу на статеве поневолення й пов'язане з ним поширення СНІДу серед бірманських жінок [3, с. 678]. Це ілюструє, що ґендерна політика у сфері охорони здоров'я має різний вияв на локальному терені, хоча й зумовлюється конкретною глобальною ціллю – підвищення рівня охорони здоров'я та доступу жінок до неї.

У сфері освіти такі тенденції можна проілюструвати вказавши на те, що в західних країнах нині актуалізуються вимоги освітницьких зусиль, спрямованих на чоловіче виховання, насамперед, з урахуванням необхідності обопільної опіки над дітьми. В такий спосіб посилюється вага політичних вимог поширення батьківської відповідальності для чоловіків [3, с. 680]. Водночас, в азійських країнах гостро стоїть, насамперед, проблема професійної освіти та підготовки жінок, що формує підстави для фінансової незалежності, а відтак, і подальшої емансипації жінок.

Наведені приклади підкріплюють тезу висловлену Майлою Стівенс, яка переконує, що багато вимог глобалізації не можуть розумітися як проста універсалізація імпортованих із Заходу ідей. Тому в межах локальних моделей глобалізації, які відрізняються від західних версій, неодмінно виникають власні форми боротьби, включно з фемінізмом, вуманізмом та ґендерними студіями [12, р. 3].

Фактично, глокалізація ґендерних відносин пов'язана з продукуванням в межах локальних спільнот власного шляху впровадження змін у сфері ґендерних відносин, як і окремих способів формування ґендерних стратегій, необхідність яких вмотивована тим, що практична реалізація заходів, спрямованих на забезпечення ґендерної рівності не є однаково ефективною в різних країнах та регіонах. Отже, глокалізація є процесом, що сприяє ефективнішому подоланню дискримінації жінок завдяки підвищенню продуктивності державних ґендерно-чутливих політик.

Згідно з іншою позицією глокалізація ґендерних відносин приховує ряд негативних моментів, пов'язаних із вибірковим сприйняттям глобальних ідей та підміною їхнього значення, що зчаста призводить до погіршення становища жінок. Так, для країн Східної та Південної Азії, характерне збереження чіткої дистанції між приватним та публічним. І хоча ґендерні політики виходять із тези про те, що владні взаємозв'язки проймають наше приватне життя, знижуючи громадянський потенціал жінок та їхні можливості, а домашня ієрархія є легально визначеною й легально підтримуваною, домашня праця і піклування про сім'ю все ще сприймаються як виключно жіноча сфера в країнах Східної та Південної Азії на протигагу Західній Європі чи Північній Америці, де проблема "подвійного тягаря турбот" хоч і не вирішена цілком, однак розглядається науковцями та активістами як зумовлена несправедливою ґендерною ієрархією [2, с. 578].

До того ж, відокремлення "приватного" та "публічного" стає перешкодою у процесі трансформації ґендерних відносин. Так, наприклад, Ненсі Е. Райлі (Nancy E. Riley) аналізуючи сімейне законодавство Філіп-

пін, зауважує, що останнє покладає турботу про дітей виключно на їхніх матерів, що очевидним чином йде в розріз із затвердженими конституційно нормами ґендерної рівності [11]. І не лише "легалізує" ситуацію "подвійного навантаження" на жінок, водночас поглиблюючи їхню дискримінацію, але також робить їх більш вразливими в ситуації розлучення, трудової міграції тощо.

Себто глокалізація ґендерних відносин створює поле для маніпулювання – як стратегія формування ґендерно-чутливих політик вона може застосовуватись для збереження окремих елементів існуючих ґендерних порядків.

Варто зауважити, що особлива небезпека такої ситуації полягає у атиглобалізаційних настроях, що подекуди приховуються за глокалізаційними тенденціями. Так, Сідсель Хенссон (Sidsel Hansson), наголошує, що в Азії ґендерний дискурс натикається на культурний традиціоналізм, а повернення жінок до традиціоналізму є способом подолати глобалізацію та попередити зміни. Дослідниця зауважує, що "надто часто почали приймати заяви урядів стосовно «азійських цінностей», без того аби запитувати наскільки це ідеологічні заяви" [8, р. 206]. Таке занепокоєння є цілком очевидним в силу того, що ключовим поняттям "азійських цінностей" є "азійська сім'я" [12, р. 13] – найбільш складний для трансформації об'єкт.

І дійсно, досить часто в країнах Східної та Південної Азії представники жіночих організацій, і органи влади уникають співвідносити свою діяльність з ґендерно-чутливими політиками, чи тим паче феміністськими рухами, оскільки, вони сприймаються як такі, що спрямовані на строгу зовнішню критику включно з критикою "інших" жінок [9, р. 144]. А сама боротьба за жіночі права бачиться як бажання інкорпорувати західні сексуальні норми, що призводять до руйнування сім'ї і утвердити західну політичну гегемонію в цілому [9, р. 147].

В такому разі, вимоги політик визнання можуть бути спрямовані не лише на збереження культурної ідентичності, але й утвердження негативного сприйняття західних ґендерних політик і практик в цілому, внаслідок чого ґендерноорієнтовані політики, стають синонімічними до пригнічуючих західно-базованих понять (з англ. *oppressive western-based notions*) [9, р. 146].

Цікавими з цієї позиції слід вважати акції протесту проти проведення конкурсу "Міс Всесвіт", що розгорнулись в багатьох містах Індонезії у серпні-вересні 2013 року [7]. Так, у статті "Індонезійці протестують проти Міс Всесвіт" ("Indonesians protest over Miss World contest") видання "The Guardian" повідомляє, що протестувальники, серед яких більшість жінок, взяли на озброєння гасла "Бог – це чудово", "Міс Всесвіт – кампанія з культурної лібералізації", "Відмовтесь від Міс Всесвіт", і не припиняли акцій не зважаючи на запевнення організаторів конкурсу стосовно відсутності будь-яких прецедентів щодо образи культурної гідності індонезійців [10].

Автор зауважує, що розвиток організацій націоналістичного спрямування в країні стрімко зростає протягом останніх років і має "антизахідне"

забарвлення. Тому не дивно, що протести проти проведення конкурсу в Індонезії закінчились актами вандалізму щодо посольств багатьох західних держав, а також місцевих організацій, які до протестів не приєдналися [10]. Азумарді Азра (Azumaradi Azra) відомий мусульманський дослідник прокоментував для видання "The New York Times" ситуацію що склалась, зауваживши, що ні державні установи, ні поліція не готові відповідати за безпеку організаторів та учасниць, що означає, їхню фактичну "капітуляцію перед тиском радикальних груп. А це дуже поганий сигнал" [7].

Тому на противагу думці про необхідність продукування локальностями власних форм глобального, існує вагомий аргумент, що державні ґендерні стратегії повинні формуватися, насамперед, у відповідності з міжнародними стандартами у галузі забезпечення функціонального розвитку ґендерних політик. Водночас зауваження, що західне розуміння прав людини робить надто багато наголосу на індивідуалізмі всупереч соціальним, економічним та культурним правам, не повинно спричиняти заперечення цих прав, як подекуди відбувається, але утверджувати думку про те, що не повинно бути західної монополії на визначення змісту індивідуальних прав та обов'язків [6, с. 207].

Жіночі відмінності важливо розглядати як потенційно вартісні ресурси, що могли б слугувати кращій громадській організації, однак слід розуміти, що усі види "соціального таврування" врахувати не можливо. А отже, глокалізація як спроба розвинути щось унікально своє потребує визначення проблем і чіткого формулювання альтернатив. Адже попри усі переваги адаптації ґендерних норм західного зразка, ситуація є складною, оскільки в країнах азійського регіону немає тривалої традиції ґендерних студій. Якщо на Заході ґендерноорієнтовані рухи "виросли" як частина розвитку самого суспільства, то в Азії внаслідок глобалізації та модернізації відбулось майже синхронне виникнення різноманітних ідентичностей, прав, що значно ускладнює їхню реалізацію. Останнє, до того ж, набуває характеру глобалізації "згори": трансформація ґендерних відносин зумовлена значною мірою політикою держави, націленою на реалізацію міжнародних договорів, а відтак, не обов'язково відображає дійсні настрої суспільних груп і бажання продукувати якісні зміни. А це значним чином впливає на характер ґендерно-чутливих політик, які можуть сприяти ґендерному вирівнюванню, і водночас, поглиблювати деякі форми ґендерної нерівності.

Список використаних джерел:

1. Далмія В. Індійський субконтинент // Антологія феміністичної філософії / за ред. Елісон М. Джагер та Айрис М. Янг ; [пер. з англ. Б. Єгідис]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2006. – С. 155–165.
2. Кіс Е. Справедливість // Антологія феміністичної філософії / за ред. Елісон М. Джагер та Айрис М. Янг ; [пер. з англійської Б. Єгідис]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2006. – С. 577–593.
3. Кітті Е. Ф. Соціальна політика // Антологія феміністичної філософії / за ред. Елісон М. Джагер та Айрис М. Янг ; [пер. з англ. Б. Єгідис]. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2006. – С. 677–690.
4. Мельник Т. Гендер у політиці // Основи теорії гендеру : навчальний посібник / за ред. М. М. Скорик. – К. : КІС, 2004. – С. 219–262.
5. Мельник Т. Гендер як наука і навчальна дисципліна // Основи теорії гендеру : навчальний посібник / за ред. М. М. Скорик. – К. : КІС, 2004. – С. 10–29.
6. Altman D. The emergence of "modern" gay identities and the question of human rights // Human Rights and

Gender Politics. Asia-Pacific Perspectives / ed. by Ann-Marie Hilsdon, Martha Macintyre, Vera Mackie and Maila Stives. – London ; New York : Routledge, 2005. – P. 205–221. 7. Cochrane J. Miss World Finals in Doubt after Indonesian Protests [Электронный ресурс] // The New York Times. – 2013. – September 9. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2013/09/10/world/asia/miss-world-finals-in-doubt-after-indonesian-protests.html?_r=0. 8. Hansson S. Social network, resource mobilization and gendered vulnerabilities // Asia Insights. – 2008. – No. 1. – P. 22–24. 9. Hussein S. Women's Engagement with Islam in South and Southeast Asia // Gender and Global Politics in the Asia Pacific / ed. by Bina D'Costa and Katrin Lee-Koo. – New York : Palgrave Macmillan, 2009. – P. 143–155. 10. Indonesians protest over Miss World contest [Электронный ресурс] // The Guardian. – 2013. – September 5. – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/05/indonesia-protests-miss-world>. 11. Riley N. E. Gender and Modernity in a Chinese Economic Zone // Gender and globalization in Asia and the Pacific: method, practice, theory / ed. by Kathy E. Ferguson and Monique Mironesco. – Honolulu : University of Hawai'i Press, 2008. – P. 213–230. 12. Stevens M. Introduction: gender politics and the reimagining of human rights in the Asia-Pacific // Human Rights and Gender Politics. Asia-Pacific Perspectives / ed. by Ann-Marie Hilsdon, Martha Macintyre, Vera Mackie and Maila Stives. – London ; New York: Routledge, 2005. – P. 1–36.

Надійшла до редколегії 28.08.2014

А. И. Ювченко

ВЛИЯНИЕ ГЛОКАЛИЗАЦИИ ГЕНДЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ГЕНДЕРНО-ЧУВСТВИТЕЛЬНЫХ ПОЛИТИК: НА ПРИМЕРЕ СТРАН ВОСТОЧНОЙ И ЮЖНОЙ АЗИИ

В статье речь идет о глокализации гендерных отношений и ее влиянии на формирование концептуальных государственных гендерно-чувствительных политик в странах Восточной и Южной Азии.

Ключевые слова: гендерные отношения, глокализация, глобализация, гендерно-чувствительная политика, государственная гендерно-чувствительная политика.

A. I. Iuvchenko

THE INFLUENCE OF GLOCALIZATION OF GENDER RELATIONS ON THE GENDER-SPECIFIC POLITICS: THE CASE OF EAST AND SOUTH ASIA

The article deals with the problem of glocalization of gender relations and highlights its influence on the gender-specific state politics in East and South Asia.

Keywords: gender relations, glocalization, globalization, gender-specific politics, state gender-specific politics.